

почувалися братами і одновірцями, членами однієї Христової громади, яка не терпить ніяких конфесійних поділів". Це означає, що „українська релігійна ідея – це ідея синтетичної національної культури” (1, 410) і лише вона (і тільки вона) здатна освячувати буття українського народу.

Використані джерела

1. Річинський Арсен Проблеми української релігійної світомості. – Тернопіль, 2000.
2. Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні. – Т.1.- Рим-Нью-Йорк, 1965.

П. МАЗУР (Кременець)

УВІЧНЕННЯ ПАМ'ЯТІ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ

24 травня 1999 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову за №883 "Про присвоєння Кременецькому медичному училищу імені Арсена Річинського", в якій говориться: "Прийняти пропозицію Міністерства охорони здоров'я, погоджену з Міністерством освіти та Тернопільською обласною державною адміністрацією, про присвоєння імені Арсена Річинського Кременецькому медичному училищу і надалі іменувати його - Кременецьке медичне училище імені Арсена Річинського".

Коли на Перших Річинських читаннях в одному з виступів звучало: "Арсен Річинський, хто він?", то сьогодні, на п'ятих Річинських читаннях можна поставити питання: "А як це було? Як було?"

Пригадую, осінню 1997 року, десь на початку листопада місяця до заступника директора Ольги Семенівни Тугарової перетелефонував тоді професор Луцького педуніверситету Петро Кралюк. Пізніше на моє ім'я надійшов лист від професора Арсена Гудими із Тернопільської медичної академії. І по телефону, і в листі говорилось про те, що у вас на Кременеччині народився Арсен Річинський. Далі йшлося про те, що Відділення релігієзнавства Інституту філософії Національної Академії наук України хоче провести конференцію, учасників якої слід прийняти негайно. На той момент ми відмовили, бо конференцію слід було підготувати і домовились із вченими НАН України про проведення Перших Річинських читань на базі училища весною 1998 року. Був підготовлений збірник наукових праць "Арсен Річинський - ідеолог українського православ'я" і 22 квітня 1998 року у м. Кременці були проведенні Перші Річинські читання.

Звичайно, перед тим ми провели певну пошукову роботу. Хотіли для себе дізнатися, а хто ж є Арсен Річинський і чи десь якісь інформації про нього. У Кременецькому краєзнавчому музеї нам, на жаль, не дали про Річинського і взагалі Річинських ніякої інформації, бо ж її у них не було. Наша поїздка у с. Тетильківці, де народився видатний науковець і громадський діяч, теж дала мало інформації, бо старожили, які б пам'ятали його батька, який служив у цьому селі дяком, уже не було. Відтак на рідній землі Арсена Річинського практично не лишилося хоч якогось сліду про нього.

Проте Перші Річинські читання все ж відбулися в Кременці на базі нашого училища. Всі учасники читань разом з донькою А. Річинською Людмилою відвідали родинне село її батька.

На читаннях був прийнятий підсумковий документ Перших Річинських читань. В ньому говорилось про створення постійнодіючого комітету з проведення Річинських читань, очолити який доручили мені. В цьому ж документі написано: "Порушити клопотання перед Кабінетом Міністрів України про присвоєння імені лікаря-вченого Арсена Річинського медичному навчальному закладу в м. Кременці Тернопільської області". Завдяки фінансовій підтримці Ірини Рекуш на перших Річинських читаннях кінематографісти із Тернополя зняли документальний фільм про життя і творчість Арсена Річинського.

Почалась велика і копітка робота з присвоєння училищу імені Арсена Річинського. Були численні поїздки у Кабінет Міністрів, рішення сесії обласної ради про присвоєння імені і 24 травня 1999 року було підписано відповідну Постанову.

Зрозуміло, що присвоєння нашому училищу імені Річинського поклало на наш колектив великий обов'язок з проведення нами роботи по популяризації та вивченню творчого спадку Арсена Річинського. Уже у 2000 році на Других Річинських читаннях було репрезентовано перевидану основну працю його життя "Проблеми української релігійної свідомості", яка визначила долю його і сім'ї, бо ж саме за неї мислителя-патріота ув'язнювала як польська влада, так і більшовицька.

У 2002 році під час проведення Третіх Річинських читань на стіні нашого училища було відкрито меморіальну дошку на честь нашого видатного земляка. Водночас меморіальну дошку було також відкрито у м. Володимирі-Волинському на будинку, який побудував за свій кошт і де працював лікар Арсен Річинський до 1939 року. В цьому ж році була перевидана вдруге праця мислителя "Проблеми української релігійної свідомості".

У вересні місяці 2004 року на базі Інституту філософії НАН України в м. Києві відбулися Четверті Річинські читання. Відтак

географія Читань розширюється на всю Україну, вийшовши за межі м.Кременця та Тернопільщини.

Як відомо, і вперше, і вдруге книга Арсена Річинського „Проблеми української релігійної свідомості” була перевидана з тими купюрами, які зробив польський цензор. Відтак, навіть при повній можливості, там не були надруковані уривки, вилучені цензурою. Як з'ясувалося опісля, у вилученому були думки щодо україно-польських відносин, які виявилися не до душі поляку-цензору. То ж перше видання книги 1933 року було видрукуване з врахуванням його капризів. Вийшло воно у світ в Тернополі у друкарні А.Салевича і С-ка по вул 3-го Мая ч. 5

До великої нашої радості в 2003 році в Тернопільському обласному архіві було знайдено той рукопис праці „Проблеми української релігійної свідомості” Арсена Річинського, над яким працював цензор. Допоміг його відшукати тернопільський професор Арсен Гудима. З'явилася можливість побачити працю мислителя у новому видруку без купюр. Над цим тепер працює група науковців.

Чому так присіплюво повів себе польський цензор? Давайте перечитаємо останніх 56 рядків праці, вилучених редактором? Що могло не сподобатися в „Проблемах української релігійної свідомості” представникам і польських поневолювачів і радянських загарбників настільки, що автор праці перебував спочатку в польських в'язницях, а потім до кінця життя в радянських таборах і висилках? А звучить тут глибока віра Арсена Річинського в майбутню незалежність України. "Коли Україна здобуде державну незалежність, а українська громадська думка піднесеться понад усі церковні роздори, - тоді для нас настане пора вийти поза рамці вузько-національного життя на світові шляхи. Ставши самостійним, міжнародним чинником, Україна матиме голос і послух, й впливатиме на формування світової загально-церковної думки згідно зі своїм покликанням і своїм синтетичним ідеалом християнства..." [1, 279]

На вилучених польським цензором сторінках звучить також віра в історичну місію українського народу: "Віримо, що Нарід Український має своє історичне завдання, й словнить його"[1, 280]

Сьогодні, через п'ятнадцять років незалежності нашої держави, кожному українцеві слід запам'ятати і виконувати слова Арсена Річинського: "Надходить наша будучність. Але мусимо її ще здобути - вірою у своє діло, перевихованням народу в новій ідеології, відвагою у боротьбі і муравлиною працею" [1, 280].

Закінчуючи книгу, автор, мабуть, передчував, яка доля чекає його. Життя своє, прекрасний лікар, справжній будівничий Української Церкви і оберігач української культури, закінчив на

засланні в Казахстані. Там він був і похований. Останні 20 рядків книги звучать як Реквієм, як віра у те, що життя прожито не даремно: "Серед усіх перешкод і труднощів, кпинів одних і прокльонів других, скажемо слідом за незабутнім Фіхте: "Ні, не покидай нас... втішна думка про те, що всяка наша праця і всяке страждання служитимуть для нового удосконалення й щастя нашого роду, що ми працюємо для нього й працюємо не даремно; що на тім місці, де ми нині мучимося, гинемо і — що ще гірше - грубо помиляємося й грішимо, розцвіте колись рід, який відважиться на все, чого він захоче, бо він хотітиме лиш одного добра, — а ми в той час у вишніх оселях радітимемо, дивлячись на наше потомство й пізнаючи в їхніх чеснотах кільчення кожного зерняти, посіяного нами. Одушевляй нас, Надіє, на той час... Влий відвагу і високий ентузіазм у наші підприємства, й коли нам судилося згинуть у них, най піддержить нас думка: я виконав свій обов'язок, — най потішить нас інша: ні одне зерно, посіяне мною, не гине у моральному світі; у день жнив ми побачимо його плоди й сплетемо собі з них безсмертні вінки!" [1, 280].

Звичайно ж, коли ми брались до цієї роботи, ми не думали про славу, то не думали про те, що наше училище буде носити ім'я великого патріота Арсена Річинського, ми не думали про нагороди.

На сьогодні ми вже знаємо, що воскресили до пам'яті ім'я лікаря, вченого, релігієзнавця світового значення. Коли у 2000 році я повертався до Кременця з делегацією Світового Форуму українців з Києва, то по дорозі мені прийшлося довго розмовляти із академіком Миколашем Мушинкою з Чехії. Це той вчений, який відновив ім'я нашого етнографа Володимира Гнатюка, за що, власне, його, будем говорити так, як воно було, соціалістична Чехословаччина, „нагородила” тим, що будучи академіком, він працював кочегаром. Академік М.Мушинка вислав мені п'ятитомник "Нариси української православної церкви", де всі тридцять років минулого століття та історія розвитку української православної Церкви пов'язані з ім'ям Арсена Річинського. Там дуже багато є про нього.

В 2004 році в училище передали журнал "Лікарський вісник" українського лікарського товариства Північної Америки. Тут є стаття: "Історичні нариси. Арсен Річинський: лікар і безкомпромісний патріот". Статтю написав лікар-хірург Василь Марчук, який вчився в державній гімназії у Володимирі зі старшою дочкою Арсена Річинського - Славою. Хочу навести закінчення цієї статті, де автор пише: "У 1998 році відбулися перші присвячені йому читання - з нагоди 65-річчя видрукуваної праці "Проблеми української релігійної свідомості" в м. Кременці. Було видано збірник праць "А. Річинський

- ідеолог українського православ'я". Уряд України присвоїв ім'я А. Річинського Кременецькому медичному училищу.

Другі читання відбулися у вересні 2000 року. В 1998 році в Ужгороді під час VII Конгресу світової федерації українських лікарських товариств було передано збірник праць Перших читань президентів СФУЛТУ д-ру Павлу Джулю. Представники Кременецького медичного училища були запрошені виступити на VIII Конгресі СФДТ, який відбувся у Львові - Трускавці в серпні 2000 року. Виступ відбувся на секції „Історія медицини”, був тепло сприйнятий. В музеї училища оформлено розділ, в якому розповідається про життєвий і творчий шлях А.Річинського.

Третє читання його імені відбулися 12-13 червня 2002 року і закінчилися відкриттям меморіальних дошок у Крем'янці та Володимирі-Волинському - на вулиці Луцькій, де в 1939 році проживав Арсен Річинський - великий патріот, гуманіст, лікар." (Стаття передрукована з американської газети "Свобода" за 22 листопада 2002 року. – Стор. 34.) [2, 69-70].

Коли я прочитав цей уривок, то знайшов фотографію, де зображено, як у 1998 році я вручаю доктору, родом, до речі, зі Зборівського району, Павлу Джулю книжку "Арсен Річинський - ідеолог українського православ'я". Відбувалось це в Мукачівському замку пізно ввечері. Є в мене і фотографія, де ми сфотографовані на пам'ять з тодішнім Президентом СФУЛТ-у доктором Павлом Джулем одразу після вручення книги.

Весною 2000 року інформація про Арсена Річинського нами була передана в інтернет, після чого нас запросили виступити у Львові. Згадався мені цей виступ у м. Львові у 2000 році на VIII конгресі СФУЛТ, коли після виступу мене довго не відпускали, давали чисельні запитання. Купили одразу ж екземпляр книги Арсена Річинського, яку я мав із собою.

Відтак все, що ми робимо, світова громадськість оцінює і висвітлює в своїх працях. В травні 2004 року громадськість Кременця і все наше училище відзначили п'яту річницю з дня присвоєння йому імені Арсена Річинського. Серед багатьох привітань, які надійшли в училище, було привітання від керівника Відділення релігієзнавства ІФ НАН України, Президента Української Асоціації релігієзнавців професора Анатолія Колодного. Він пише:

"Дорогі річинківці!

Всеукраїнська Асоціація релігієзнавців, науковці-релігієзнавці Академії наук України щиро вітають Вас з п'ятою річницею набуття Вашою навчальною інституцією славного імені Арсена Річинського – невтомного борця за утвердження Православ'я.

Ви плідно несете це ім'я. За Вашої участі і завдяки Вам вже проведено багато заходів із вшанування Вашого славного земляка, поширення його праць, виховання української свідомості. Нам приємно творчо співпрацювати з Вашим колективом, визначати шляхи подальшого розвитку Українського православ'я на основі плідних ідей Арсена Річинського. Віримо, що ця співпраця буде продовжуватися. Хотілося б відтворити постать Арсена Річинського у всій її повноті. А відомо, що він залишив помітний слід і в медицині, і в мистецтві".

14 листопада 2006 року прах Арсена Річинського перевезено в Україну для перепоховання.

Використані джерела

1. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості. Володимир-Волинський, 1933.
2. Марчук В. Історичні нариси. Арсен Річинський: лікар і безкомпромісний патріот. // Лікарський вісник. Журнал українського лікарського товариства Північної Америки. – Ч. 1.- 2004.

П. МАЗУР, Г. ГОЛУБ (Кременець)

АРСЕН РІЧИНСЬКИЙ І ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

В час національного відродження в Україні організація виховної роботи у вищому навчальному закладі вимагає формування у студентів любові до рідної землі, її історії. В час, коли до людей, які прагнуть пізнати правду про минуле, починають повертатися діла тих, хто був поганьблений зумисним замовчуванням, найкраще це робити, вивчаючи історичні постаті кращих синів України, їх тернистий життєвий шлях.

У 20-30-х роках минулого століття серед історичних діячів нашого народу одне з чільних місць посідає непересічна постать Арсена Річинського – лікаря за фахом, громадського діяча за покликанням, ідеолога Українського Православ'я за етноконфесійними переконаннями.

Поряд із тим, Арсен Річинський у 20-30-х р. був організатором і керівником повітової управи пластунів. У праці під назвою "До щастя, слави і свободи" він писав: "Чи вдасться витворити нам сильні характери, з великим почуттям відповідальності, а zarazom - сміливі, відважні, скорі в рішенню, енергійні в діланню – від того буде значною мірою залежатиме наша будучність" (1, 9).